

Slavko Zec – Milivoj Guszak

VJERNICI LAICI U VRŠENJU VLASTI UPRAVLJANJA – SURADNJA ILI SUDJELOVANJE?

Doc. dr. sc. Slavko Zec

KBF – Zagreb, Teologija u Rijeci

Milivoj Guszak, mag. theol

KBF – Zagreb, Teologija u Rijeci

Pregledni članak

UDK: 005.56 : 260.2[256/259+262.12/.14+262.8 +265.4]

[.000.348.58 +.009.2]

Primljeno: 16. studenoga 2014.

U naslovu rada je upitnik: to upućuje na pravnu problematiku koja još nije definitivno razriješena. Temeljno pravno pitanje na koje ovaj članak odgovara moglo bi se ovako formulirati: imaju li vjernici laici crkvenu vlast upravljanja ili u njoj mogu samo surađivati? Povod raspravi dale su dvije kanonske odredbe sadašnjeg Zakonika kanonskog prava: prva se odnosi na mogućnost suradnje vjernika laika u vlasti upravljanja (kan. 129, § 2), a druga na mogućnost da vjernici laici budu imenovani crkvenim sudcima (kan. 1421, § 2), što je služba povezana s obavljanjem odgovarajuće vlasti. Je li posrijedi nedosljednost u samom Zakoniku ili je moguće doći do sinteze? U pokušaju odgovora na to pitanje autori induktivnom metodom najprije govore općenito o vlasti upravljanja u Crkvi, a zatim o vjericima laicima te općenito o njihovim pravima i obvezama u Crkvi. Zatim pristupaju analizi kan. 129, § 2 i kan. 1421, § 2, s posebnim osvrtom na izvore koji su utjecali na formulaciju tih kanona. Konačno, predstavljaju dvije škole, rimsku i münchensku, te dvije teorije, *sakramentalnu* i *nesakramentalnu* o izvorima i prenošenju svete vlasti (*sacra potestas*) u Crkvi. Moguće rješenje postavljenog pitanja i svojevrstu sintezu u zaključku pronalaze u *dvostrukoj izvornosti i dvostrukom prenošenju* jedne i jedine Kristove vlasti u Crkvi: po *sakramentu* sv. reda i po kanonskom poslanju (*missio canonica*) u ime Crkve.

Ključne riječi: vlast upravljanja, vjernici laici, suradnja, sudjelovanje, sveta vlast (*potestas sacra*), sakrament sv. reda, kanonsko poslanje (*missio canonica*).

Uvod

Mogu li vjernici laici imati stvarnu crkvenu vlast upravljanja, dakle u toj vlasti sudjelovati, ili mogu samo surađivati u njezinu izvršavanju? To je temeljno pitanje mnogih do sada provedenih studijskih istraživanja, ali i znanstvenih rasprava među crkvenim pravnicima.¹ Budući da ta rasprava do danas nije definitivno zaključena, ovaj bi se rad htio priključiti tom pitanju i dati svoj skroman doprinos njegovu mogućem razrješavanju.

Općenito se može reći da je taj argument zanimljiv i do sada nezaključena tema mnogih kanonista u svezi sa Zakonikom kanonskog prava, u kojemu nailazimo na neke kanone koji su naizgled kontradiktorni. Temeljeći prethodnu tvrdnju na kan. 129, § 2 i uspo-ređujući ga s kan. 1421, § 2, uočavamo različit pristup samoga Zakonika u pitanju vjernika laika s obzirom na vlast upravljanja (*potestas regiminis*) u Crkvi, što predstavlja pravni problem koji još nije do kraja razrađen.

Povijest toga problema usporedan je datumu nastanka aktualnog Zakonika. Ipak, smijemo reći da je namjera ove “nedosljednosti” utemeljena na eklezijalnom zajedništvu (*communio*) koje je ne samo nanovo predstavio nego i snažno naglasio Drugi vatikanski sabor 1962. – 1965. Shvaćajući laike kao neizostavan dio Kristova spasi-teljskog djela, kao one koji „mogu surađivati“ (*cooperari possunt*), dana im je mogućnost potpunije integracije u trostruku zadaću (*tria munera*) Crkve: učiteljsku, posvetiteljsku i vodstvenu (upravljanje). Sakramentom krštenja Kristovi vjernici ucijepljeni su u samo tijelo Crkve – u Krista.

Pravno pitanje laika u vlasti upravljanja (*potestas regiminis*) izazov je na koji razni autori pokušavaju dati svoj odgovor otkada je novi Zakonik kanonskog prava stupio na snagu (1983.). Konzul-tirajući pravnu literaturu, cilj je ovim radom prvenstveno predstavi-ti problem u pravom svjetlu i eventualno uočiti neke pravne opcije koje bi mogle biti korisne u sagledavanju nedosljednosti, posebno u kann. 129, § 2 i 1421, § 2., ali i moguća rješenja. Smatramo, naime,

¹ Nedavno je o ovom argumentu izašla cjelovita studija (u obliku knjige) i na hrvatskom jeziku: Jure BRKAN, *Crkvena vlast upravljanja. Porijeklo, sposobnost, suradnja*, vlastita naklada, Split, 2014.

da je korisno i zanimljivo iz pravne literature steći uvid u razne pozicije i promišljati kvalitetu pojmova koji određuju kvantitetu suradnje laika u trostrukoj zadaći Crkve (*tria munera*) te se približiti barem razumijevanju problematike iz naslova. Temeljno je naime pitanje: je li vjernici laici samo „mogu surađivati“ u vlasti upravljanja (kako navodi kan. 129, § 2) ili oni stvarno i imaju, odnosno posjeduju crkvenu vlast (kako sugerira kan. 1421, § 2 o mogućnosti da vjernik laik preuzme službu crkvenoga sudca ako tako odluči mjerodavna biskupska konferencija)? Pri pokušaju odgovora na to pitanje u ovom ćemo radu uzeti u obzir i etimološko značenje nekih termina i pojmova kako bi se uočila njihova pravna težina. Naime, pojam izuzeti iz konteksta, ukoliko je kontekst pojma složen, značilo bi nedosljedno i površno zaključiti pogrešnim zaključkom. Pitanje prije spomenutih kanona jest, između ostaloga, i pitanje nekih termina koji imaju težinu koja preteže na pravni smisao, a koji zatim stvara, konkretno, poteškoće u određivanju i normiranju položaja vjernika laika u odnosu prema vlasti upravljanja, koja se zove i *jurisdikcija*.

1. Vlast upravljanja u Crkvi (*potestas regiminis seu iurisdictionis*)

Vlast upravljanja ili jurisdikcije (*potestas regiminis seu iurisdictionis*) nalazimo u naslovu VIII., I. knjige Zakonika kanonskog prava iz 1983. (dalje: ZKP-1983). Vlast božanskog upravljanja je ustanovljena (Lk 10,16; Iv 20,21; 21,15-17; Mt 18,18; 28,18-20) i nazivamo je vlast jurisdikcije (kan. 129, § 1). Jurisdikcija je latinski izraz složen od *ius* i *dicere*, koji znači pravni izriječ, pravorijek ili upravljanje pravom. Vlast upravljanja (*potestas regiminis*) naziva se i vlast jurisdikcije (*potestas iurisdictionis*), a dokumenti Drugog vatikanskog sabora upotrebljavaju termin sveta vlast (*sacra potestas*).² Važeći Zakonik ne daje definiciju vlasti upravljanja. Ona se može definirati kao javna redovita vlast zakonitog poglavara, podijeljena od Krista ili Crkve kanonskim povjerenjem, kako bi se krštenike

² Usp. Josip ŠALKOVIĆ, Suradnja laika u vlasti upravljanja, u: *Bogoslovska smotra*, 76 (2006.) 4, str. 1073-1106.

privodilo spasenju.³ Pokušaj definiranja navodi nas da razlikujemo javnu vlast upravljanja od privatne. Ovdje je, kako u svojoj studiji navodi J. Šalković, riječ “o jednoj (jedinstvenoj) vlasti koja sadrži cjelokupnost vlasti ili ovlasti, preko kojih su vjernici pouzdano vođeni kako bi postigli vrhovnu svrhu: spasenje duša. Ta je vlast u svojoj biti po izvoru i svrsi jedna, a pravno dvostruka (sveti red i upravljanje) i trostruka (služba naučavanja, posvećivanja i upravljanja).”⁴

Vlast upravljanja (*potestas regiminis*) svojstvena je rimskom prvosvećeniku i biskupima koji su u zajedništvu s njime. Biskupi su božanskim ustanovljenjem nasljednici apostola te su postavljeni biti pastirima, naučiteljima, svećenicima svetoga bogoslužja i službenicima upravljanja (kan. 375, § 1). Samim ređenjem oni primaju “*sa službom posvećivanja i službu naučavanja i upravljanja*” (kan. 375, § 2).⁵

ZKP-1983. i laike proglašava *sposobnima* da mogu surađivati (*cooperari possunt*) u vlasti (kan. 129, § 2 i 1421, § 2). Tu vlast vjernici laici izvršavaju kao *suradnici* koji imaju udio i *suodgovornost* kao članovi Kristove Crkve, pritjelovljeni Crkvi krštenjem.

Vlast upravljanja po sebi izvršava se za izvanjsko područje (*pro foro externo*), a ponekad i za unutrašnje (*pro foro interno*). Učinci koje polučuje na unutrašnjem području ne priznaju se na izvanjskom području osim ako se to za određene slučajeve određuje pravom (kan. 130). Vlast upravljanja može biti redovita i povjerena. Redovita je po samom pravu vezana za službu, a može biti vlastita ili zamjениčka, dok je povjerena vezana uz fizičku osobu, ali ne po službi (kan. 131). Prema odredbi kan. 135, § 1, vlast upravljanja dijeli se na zakonodavnu, izvršnu i sudsku.⁶

3 Usp. Julio GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, Roma, 1996., 465. Luigi CHIAPPETTA definira vlast upravljanja kao “javnu vlast koju je Krist dao Crkvi da pastoralno upravlja i organizira Božji narod, zbog postignuća ciljeva koji su mu vlastiti i vrhovnoga cilja, a to je vječni život.” Usp. *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, I-III, Roma, 1996., str. 202.

4 Josip ŠALKOVIĆ, *Suradnja laika u vlasti upravljanja*, str. 1075.

5 Kanoni se navode prema hrvatskom prijevodu: *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*, Glas Koncila, Zagreb, 1996.

6 U modernim demokratskim državama također nalazimo trostruku diobu vlasti, s ciljem da što djelotvornije štite slobodu i prava građana i da spriječe proizvoljno djelovanje građanskog autoriteta. Takva se podjela nalazi i u Ustavu Republike Hrvatske, čl. 4.: NN, br. 85/10 – pročišćeni tekst: “U Republici Hrvatskoj država je vlast ustrojena na načelu diobe vlasti na zakonodavnu, izvršnu

1. 1. *Zakonodavna vlast*

ZKP-1983. za zakonodavnu vlast upravljanja navodi sljedeće kanone: 135, § 2, 341, 391, 445 – 446, 596, § 2, 1315. Zakonodavna vlast izvršava se na način propisan pravom. Vrhovnu zakonodavnu vlast u Crkvi ima rimski prvosvećenik i Zbor biskupa s njim u zajedništvu. Onaj tko ima zakonodavnu vlast, može donijeti i kaznene zakone. Primjerenom kaznom zakonodavac može pomoći pri očuvanju božanskog i crkvenog zakona, donesenog od više vlasti, poštujući granice svoje mjerodavnosti s obzirom na područje i osobe. Niži zakonodavac ne može valjano donijeti zakon protivan višem pravu. Saborske odluke i zborni činovi, potvrđeni i naloženi da se proglase od rimskog prvosvećenika u zajedništvu s biskupskim zborom, imaju obvezujući karakter prema kan. 341. Biskup zakonodavnu vlast izvršava uvijek osobno. Krajevni sabor koji skrbi za svoje pastoralno područje ima zakonodavnu vlast kojom, prema pravnim odredbama, može donijeti odluke za prikladan rast vjere, radi usklađivanja pastoralnih djelatnosti, uređenja ćudoređa i provedbe crkvene stege.

1. 2. *Izvršna vlast*

Kan. 134, § 4 – 144 ZKP-1983. nalaze se u VIII. naslovu I. knjige *Opće odredbe*, a normiraju izvršnu vlast. Osim rimskog prvosvećenika, dijecezanski biskup ili drugi koji su privremeno na čelu neke partikularne Crkve ili zajednice s njom izjednačene prema kan. 368, generalni i biskupski vikari te viši poglavari redovničkih kleričkih ustanova papinskoga prava i kleričkih družbi apostolskog života papinskoga prava imaju redovitu ili izvršnu vlast. No izvršna je vlast u Crkvi mnogo šira. Izvršnu redovitu vlast primaju naime oni kojima je povjerena neka crkvena služba povezana s vlašću, npr. služba župnika. U granicama svoje župničke službe župnik tako ima redovitu izvršnu vlast na području svoje župe i u odnosu prema župnoj zajednici za koju je od mjerodavnog biskupa postavljen za pastira. Niža

i sudbenu, a ograničena je Ustavom zajamčenim pravom na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu. Načelo diobe vlasti uključuje oblike međusobne suradnje i uzajamne provjere nositelja vlasti propisane Ustavom i zakonom.”

se vlast ne miješa u stvar podnesenu višoj, osim u hitnom slučaju u kojemu niža vlast podnosi obavijest višoj.

Redovita izvršna vlast može se povjeriti za sveukupnost slučajeva ili za pojedinačne čine (*ad hoc*). Izvršni se čin može povjeriti osobama izabranim zbog osobne prikladnosti. Povjerena izvršna vlast za sveukupnost slučajeva dalje se može povjeriti samo za pojedine slučajeve. Vlast povjerena za određen čin ili čine ne može se dalje povjeravati osim ako ovlastitelj nije izričito dopustio. Daljnje povjeravanje povjerene vlasti može se povjeriti izričitim odobrenjem ovlastitelja.

Kan. 140 određuje da slučaj u kojemu sudjeluje više osoba, solidarno ovlaštenih za istu stvar, prvim započet, isključuje iz njega ostale. Time se uređuje da jednu stvar može obavljati jedan subjekt. Vlast zborna povjerena, povjerena je solidarno.

Gubitkom službe prestaje i vlast s njom povezana. Obustava, ukoliko nije drugačije određeno, nastupa onda kada se protiv oduzeća ili uklanjanja uloži utok.

ZKP-1983. govor o izvršnoj vlasti zaključuje kan. 144 kojim *Crkva nadopunjuje izvršnu vlast upravljanja za izvanjsko i unutrašnje područje u općoj zabludi ili vjerojatnoj dvojbi o pravu ili činjenici, a "supplet Ecclesia"* primjenjuje se i na ovlasti određene kan. 882 (ovlast služitelja svete potvrde), kan. 883 (ovlast podjeljivanja svete potvrde *ipso iure*), kan. 966 (ovlast odrješenja od grijeha) i kan. 1111, § 1 (ovlast asistiranja pri sklapanju ženidbe u ime Crkve).⁷

1. 3. Sudska vlast

Crkva kao društvena struktura od svojih je početaka obavljala sudsku vlast upravljanja autoritativno rješavajući probleme nastale unutar zajednica vjernika, ne samo duhovnog nego i svjetovnog karaktera. Crkva je slijedila načelo naravnog prava. Kasnije se stvara izvorna sinteza oslonjena na rimsko i germansko pravo, koja u XIII. i XIV. stoljeću dostiže vrhunac formalnog izričaja. Već tada je Crkva

⁷ Kan. 144 – § 1. U općoj zabludi o činjenici ili o pravu, isto tako i u pozitivnoj i vjerojatnoj dvojbi ili o pravu ili o činjenici, Crkva dopunjava izvršnu vlast upravljanja i za izvanjsko i za unutrašnje područje. § 2. Ta se odredba primjenjuje i na ovlasti o kojima se govori u kann. 882, 883, 966 i 1111, § 1.

na primjeru ženidbenih postupaka vjernicima željela osigurati najveće moguće dobro.

Kanonsko pravo, pa tako i crkveno pravosuđe tijekom vremena doživjeli su mnoge promjene. Papa Pio X. pokrenuo je postupak prve kodifikacije, pa je prvi Zakonik kanonskog prava proglašen 1917. za vrijeme pontifikata pape Benedikta XV. Zakonik je pokrenuo reviziju Rimske kurije i sudova. Reforma je vlast razdijelila na sudsku i upravnu. Pio XI. ustanovljuje pokrajinske sudove za parnice o ništavosti ženidbe. Reforma Rimske kurije nastavljena je do danas, a posljednja je izvršena apostolskom konstitucijom Ivana Pavla II. *Dobri pastir* (1988.).

Obavljanju sudske vlasti primjeren je izraz *jurisdikcija* (usp. kan. 129, § 1), pojam “koji ima široko značenje i koji ne odgovara terminologiji koju usvaja državno pravo.”⁸ Izvorno etimološko značenje *jurisdikcije* (*ius dicere*) upravo je povezano s izricanjem suda, odnosno sudskog pravorijeka, presude (*sententia*).

Sudska vlast u Crkvi pripada zaređenim službenicima (đakon, svećenik, biskup), ali prema kan. 129, § 2 i 1421, § 2 u toj vlasti *mogu* ne samo surađivati nego i biti imenovani sudcima u sudskom vijeću i vjernici laici uz dopuštenje biskupske konferencije.⁹ Hrvatska biskupska konferencija dopustila je da i vjernik laik bude imenovan članom sudskog vijeća, odnosno „dopušta da se postave i uzmu također i suci laici u smislu kan. 1421, § 2“.¹⁰

2. Obveze i prava vjernika laika (kan. 228)

Nakon što smo ukratko izložili pojam crkvene vlasti, potrebno je upoznati se i s onima za koje se tvrdi da mogu surađivati u toj vlasti, a mogu i preuzeti sudsku vlast kao sudci: potrebno je dakle,

8 Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, Đakovo, 2000., str. 26.

9 Usp. Manuel J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico* (5a. Edizione), Roma, 2006., str. 88. Fusnota 10 poziva se na autora J. BEYERA, *Teologia e diritto i kan. 1421* te zaključuje: “È vero che i “munera” ricevuti nell’ordinazione sono ontologicamente diversi, ma da ciò non si può concludere che ogni potestà ecclesiale abbia come fonte unica l’ordinazione.” Istina je da su “munera” stečeni svetim redom ontološki različiti, no iz toga se ne može zaključiti da svaka crkvena vlast ima kao jedini izvor ređenje.

10 Hrvatska biskupska konferencija, *Dopunska odredba* uz kan. 1421, § 2 (od 12. listopada 1994.).

barem ukratko, upoznati obveze i prava vjernika laika u kanonskog prava.

Vjernici laici, osim obveza i prava koji su svim vjernicima zajednički, i onih koji se određuju u drugim kanonima, imaju obveze i prava koji se navode u kann. 224 – 231.

Poziv i poslanje vjernika laika u Crkvi jest tražiti kraljevstvo Božje u obdržavanju vremenita reda, u skladu s božanskim naumom, na način prikladan laičkom staležu i predviđen obvezama i pravima vlastitim tom *staležu* vjernika. Iz izvora (pravnu crkvenu baštinu nalazimo u knjigama Starog i Novog zavjeta iz kojih, kao svojeg izvora, potječe sva pravna i zakonodavna predaja Crkve)¹¹ uviđa se intenzitet utjecaja Drugoga vatikanskog sabora, koji je prenesen u *kanonistički govor* i formuliran u kanonima o obvezama i pravima laika (kann. 224 – 231). Stoga te kanonske odredbe ne možemo drukčije shvatiti negoli u svjetlu nauka Drugoga vatikanskog sabora o laicima i drugih teoloških znanosti. Crkveni pravnik Jure BRKAN smatra da Dio I., Naslov II. (Obveze i prava vjernika laika) II. knjige ZKP-1983. treba povezati sa Zakonikom kanona Istočnih Crkava (ZKIC), kan. 7, § 1, koji govori o funkcionalnoj sakramentalnoj nejednakosti članova Katoličke Crkve.¹² U ZKP-1983. kann. 224 – 231 govore o obvezama i pravima vjernika laika.

Teološki gledano, vjernici laici¹³ imaju *ontološku mogućnost* da po sakramentima krštenja i potvrde obavljaju one crkvene službe

11 Usp. Ivan PAVAO II., Ap. konst. *Sacrae disciplinae leges* (25. I. 1983.), kojom je proglašen ZKP za latinsku Crkvu (kan. 1).

12 Usp. Jure BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, Split, 2005., str. 79. ZKIC, kan. 7, § 1 u latinskom izvorniku glasi: "Christifideles sunt, qui per baptismum Christo incorporati in populum Dei sunt constituti atque hac ratione muneris Christi sacerdotalis, prophetici et regalis sui modo participes secundum suam cuiusque condicionem ad missionem exercendam vocantur, quam Deus Ecclesiae in mundo implendam concedidit."

13 O nosivom pojmu "Kristov vjernik" – "Christifidelis" u ZKP-1983. ima puno vrijednih studija provjerenih autora. Upućujemo ovdje na sljedeće doprinose: Piero Antonio BONET, Il 'Christifidelis' recuperato protagonista umano nella Chiesa, u: RAZNI AUTORI, *Vaticano II: Bilancio e prospettive 25 anni dopo (1962-1987)*, Renè LATOURELLE (ur.), Citadella editrice, Assisi, 1987., vol. I, str. 471-492; Francesco COCCOPALMERIO, De conceptibus Christifidelibus et laici in Codice Iuris Canonici. Evolutio textuum et quaedam animadversiones, u: *Periodica* 77 (1988.), str. 381-424; Luis Bruno RIBÉ, *El concepto de laico en el Cætus 'De laicis' en la codificación de 1983.*, Roma, 1994.; Francesco COCCOPALMERIO, Il 'Christifideles' in genere e 'Christifideles' laici, u: Ernesto CAPPELLINI – Francesco COCCOPALMERIO, *Temi pastorali del Nuovo Codice*, Queriniana, Brescia, 1984., str. 15-54.

u koje ih pastiri uzmu. Vjernici laici trebaju biti osposobljeni za crkvene službe prema pravnim propisima za pojedinu crkvenu službu (npr. čitač, akolit, katehist, branitelj veza, promicatelj pravde, savjetnik, profesor).

Osoba – vjernik jest temelj i opravdanje, središte i vrhunac prava (GS 3, 12. 22). Već prije spomenuta posebnost laičkog statusa u Crkvi razlikuje *svjetovnost* kao laički karakter u odnosu prema drugim članovima Crkve: klericima i članovima ustanova posvećenog života.

Laici, osim što su pozvani na izgradnju Crkve, pozvani su također na rad koji se odnosi i na vidljivu ustanovu. Kan. 228, § 1 kaže sljedeće: “Laici koji se nađu sposobnima prikladni su da ih posvećeni pastiri uzmu za one crkvene službe i zadaće koje mogu vršiti prema pravnim propisima.” Izvori za ovaj kan. 228, § 1 dokumenti su Drugog vatikanskog sabora: LG 33; CD 10; AA 24.

Vjernici laici, sposobni i prikladni po samom sakramentu krštenja i potvrde, pozvani su na apostolat: učiniti Crkvu prisutnom i djelatnom i tamo gdje ona samo po njima može postati sol zemlje (LG 33).¹⁴ Prikladni vjernici laici mogu biti pozvani od crkvene vlasti obavljati povjerene im zadatke radi duhovne svrhe. Laici to mogu ostvariti preko svojih *svjetovnih* zanimanja, zalažući se pritom za oplemenjivanje katoličkog duha u svemu onome što potiče na opće dobro Crkve. Danas se na poseban način ističu karitativne inicijative volonterskog djelovanja vjernika laika u djelima ljubavi koje karakterizira solidarnost s ostalom braćom u potrebi (*caritas*).¹⁵

Drugi vatikanski koncil prilično je izričit kad govori o apostolatu i poslanju vjernika laika u Crkvi, ali i apostolska konstitucija *Dobri pastir (Pastor Bonus, 28. 6. 1988.)* o Rimskoj kuriji.

14 Usp. Jure BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, 94.

15 Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća, Na svetost pozvani, Zagreb 2002., str. 106-113. Nediljko Ante ANČIĆ, Važnost dragovoljstva u crkvenoj zajednici. Teološko promišljanje i eklezijalne značajke, u: Nediljko Ante ANČIĆ – Drago ŠIMUNDŽA, Dragovoljstvo u Crkvi – potrebe i mogućnosti, Caritas nadbiskupije Split i Crkva u svijetu, Split, 2005., str. 7-8: dragovoljac je “[...] osoba koja dragovoljno i besplatno obavlja rad ili službu izvan redovitog zanimanja u određenoj trajnosti za dobro drugih osoba, neke zajednice ili društva općenito. Volonterski rad spada u neprofitni društveni sektor. Taj se rad obavlja u organiziranom obliku i u određenoj stalnosti (dva sata tjedno).”

Koncilski dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus*, br. 10, donosi: “Konačno, saborski oci drže da bi bilo korisno kad bi se ti uredi više savjetovali s laicima koji se ističu krepošću, znanjem i iskustvom. Tako će oni imati u crkvenim poslovima udio koji im pripada.”

Koncilski dekret o apostolatu laika *Apostolicam Actuositatem*, br. 24, donosi sljedeće: “Hijerarhija povjerava laicima i neke zadatke koji su više vezani uz službu pastira; tako izlaganje kršćanske doktrine, neke liturgijske čine, brigu za duše. [...] laici su u izvršavanju ovih zadataka potpuno podređeni višem crkvenom vodstvu.”

Apost. konst. *Pastor Bonus*, br. 131, govori o mjerodavnosti Papinskog vijeća za laike te navodi da je to vijeće mjerodavno za usklađivanje i promicanje apostolata laika u stvarima koje pripadaju Apostolskoj Stolici.

Ovi nam dokumenti jasno ukazuju da je ZKP-1983. koncipiran na temeljima Drugog vatikanskog sabora. Rimski prvosvećenik u *Zakoniku* se, kao vrhovni crkveni zakonodavac, služi pojmovima „pastiri“ i „službe“ (*pastores et ministeria*)¹⁶ misleći pritom određeno na biskupski zbor i prezbitere. U pitanju službi (*officia*) i zadaća (*munera*) misli se potom na sve Kristove vjernike (*Christifideles*).

Kan. 228, § 1 govori općenito o crkvenim službama i zadaćama koje vjernici laici “mogu vršiti prema pravnim propisima”. Oni naime ne mogu obavljati službe koje su izričito pridržane klericima. Po svojoj naravi Kristovi vjernici laici mogu obavljati one crkvene službe i zaduženja koja im pravno nisu zabranjena ili spadaju u posebne laičke službe. U crkvene službe koje ne uključuju uvjet svetog reda *pastiri* “mogu uzeti” vjernike laike. Pojam *crkvene službe* (što je to crkvena služba i koji su njezini bitni elementi) nalazimo u kan. 145, §§ 1 – 2.¹⁷

16 Usp. KONGREGACIJA ZA KLERIKE, *Instructio Ecclesia de ministero* (15. 8. 1997.), u: AAS 89 (1997.), str. 852-877. O posebnostima laika u odnosu na klerike usp. Paolo VALDRINI, *Ecclesialità e ministerialità della missione del fedele laico*, u: *Periodica*, 87 (1998.), str. 527-548.

17 Izvori za sadašnji kan. 145, su ZKP-1917. (kan. 145, § 1) i PO 20. Usp. Jure BRKAN, *Opće odredbe Zakonika kanonskog prava*, Bogoslovna biblioteka, knj. 24, Makarska, 1997., str. 277-346.

2. 1. Pravna prikladnost laika da budu stručnjaci i savjetnici

Kan. 228, § 2 normira sljedeće: “Laici koji se odlikuju potrebnim znanjem, razboritošću i čestitošću prikladni su da kao stručnjaci ili savjetnici, i u vijećima prema pravnoj odredbi, pomažu crkvenim pastirima.” Ovaj kanon možemo izravno povezati s kan. 229, § 1, koji nalaže da laici, kako bi bili u stanju živjeti, braniti i naviještati kršćanski nauk, i po potrebi sudjelovati u obavljanju apostolata, *imaju obvezu i pravo* studirati crkveni nauk, prema sposobnostima i položaju.

Dogmatska konstitucija *Lumen Gentium* u br. 33 laike poziva da “prema svojim silama i potrebama vremena i oni aktivno sudjeluju na spasenjskom djelu Crkve”. U LG, br. 37 u govoru o laicima i hijerarhiji izričito se navodi: “[...] neka se rado služe njihovim razboritim savjetom, [...] neka pažljivo i s očinskom ljubavlju gledaju pothvate, prijedloge i želje iznesene od laika.”

Dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus* u br. 27 govori o osnivanju posebnog pastoralnog vijeća u svakoj biskupiji, na čelu s dijecezanskim biskupom, čija bi zadaća bila istraživati i ispitati sve što se odnosi na pastoralni rad, kako bi se moglo donijeti konkretne zaključke.

Dekret o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem* u br. 20 tvrdi: “Laici surađujući s hijerarhijom na sebi svojstven način, pridonose svojim iskustvom i imaju odgovornost”; a u br. 26 kaže: “[...] bilo u naviještanju evanđelja i posvećivanju, bilo na karitativnom, socijalnom ili drugim područjima.”

Kan. 228, § 2, govori da sposobni laici “koji se odlikuju potrebnim znanjem, razboritošću i čestitošću”, *mog*u pomagati crkvenim pastirima kao *stručnjaci* ili *savjetnici* te “u vijećima prema pravnoj odredbi”. Ovdje treba ipak napomenuti da služba savjetnika ne uključuje nužno izvršavanje vlasti reda i upravljanja ili jurisdikcije.¹⁸

Vjernici laici mogu se zatim uzeti da budu *članovi biskupijske sinode* (BS) (kan. 463, § 1, br. 5); zatim mogu biti *članovi biskupij-*

¹⁸ Usp. kan. 129, §§ 1 – 2. O vlasti upravljanja ili jurisdikcije u Crkvi usp. Jure BRKAN, Opće odredbe Zakonika kanonskog prava, str. 243-256. Vidi poglavlje 3.2. pod naslovom “Savjetodavni i odlučujući glas”.

skog ekonomskog vijeća (BEV) (kan. 492, § 1); članovi biskupijskog pastoralnog vijeća (BPV);¹⁹ župnog ekonomskog vijeća (ŽEV);²⁰ župnog pastoralnog vijeća (ŽPV),²¹ a mogu se uzeti i u sastavljanje sudskog vijeća.²²

Vjernici laici kao stručnjaci ili savjetnici imaju dakle širok prostor kako bi mogli aktivno ostvarivati svoju *suodgovornost i sudjelovanje* u crkvenim dužnostima i zadaćama. Oni djeluju prema crkvenom pravu i prema statutu i/ili pravilniku pojedinog vijeća. Vjernici laici prema crkvenom pravu, u smislu kan. 129 § 1, ne mogu predsjedati crkvenim vijećima, ali mogu i trebaju biti članovi istih. Predsjednik vijeća u kojima sudjeluju i surađuju vjernici laici može biti biskup (za biskupijska vijeća) ili župnik (za župna vijeća), odnosno posvećeni crkveni službenici koji donose odluke na temelju prethodno pribavljenog savjetodavnog glasa dotičnoga vijeća.²³

2. 2. Dioništvo vjernika laika u trostrukoj Kristovoj službi

Prema ZKP-1983. Kristovi su vjernici (*Christifideles*) po krsnom preporođenju u Kristu, svatko prema svojem položaju i službi, *suradnici* Kristove kraljevske, svećeničke i proročke službe, oni su dakle suradnici u trostrukoj službi Crkve (*tria munera Ecclesiae*, usp. kan. 208).²⁴ Dioništvo vjernika laika u Kristovoj kraljevskoj,

19 Prema kan. 512, § 1: "Pastoralno vijeće sastoji se od vjernika koji su u potpunom zajedništvu s Katoličkom crkvom, i klerika i članova ustanova posvećenoga života i osobito laika; svi se oni označuju na način kako odredi dijecezanski biskup."

20 Usp. kan. 537: "Neka svaka župa ima ekonomsko vijeće koje se, osim prema općem pravu, ravna i prema odredbama izdanim od dijecezanskog biskupa i u kojemu neka vjernici, odabrani prema tim odredbama, pomažu župniku u upravljanju župnim dobrima, uz obdržavanje propisa kan. 532."

21 Usp. kan. 536, § 1: "Ako je prema sudu dijecezanskoga biskupa, pošto se posavjetuje s prezbiter-skim vijećem, prikladno, neka se u svakoj župi osnuje pastoralno vijeće, kojemu je na čelu župnik i u kojemu neka vjernici zajedno s onima koji snagom svoje službe sudjeluju u pastoralnoj brizi za župu pomažu da se unaprjeđuje pastoralna djelatnost." Župno pastoralno vijeće ravna se prema svom statutu; župnik je na čelu, a župno pastoralno vijeće (ŽPV) ima savjetodavni glas (kan. 536, § 2).

22 Kan. 1421, § 2 glasi: "Biskupska konferencija može dopustiti da i laici budu postavljeni za suce, a od njih se, ako bude potrebno, jedan može uzeti da se sastavi sudsko vijeće." Dopunska odredba HBK glasi: „Hrvatska biskupska konferencija dopušta da se postave i uzmu također i suci laici u smislu kan. 1421, § 2."

23 Usp. kan. 127; Jure BRKAN, *Opće odredbe Zakonika kanonskoga prava*, str. 237-241.

24 Usp. RAZNI AUTORI, *Il diritto nel mistero della Chiesa, Il popolo di Dio e la sua struttura organica*, Libreria editrice della PUL, Roma, 1979., str. 8-9: "Il popolo di Dio costituito da Cristo in una comunione di vita, di carità e di verità, è pure da lui preso per essere strumento della redenzione di

svećeničkoj i proročkoj službi događa se sakramentom krštenja, odnosno participiranjem Kristova vjernika (*Christifidelis*) u općem svećeništvu koje nosi *odgovornost* u *suradnji* s ministerijalnim svećeništvom (klerom). Ministerijalno svećeništvo u službi je općeg svećeništva svih vjernika.

ZKP-1983. potvrđuje da su vjernici laici *uključeni* u Kristovu kraljevsku²⁵ (LG 36; EN 73; *Fil* 2,8-9, *Ef* 4,7), svećeničku²⁶ (LG 10; 33; 34) i proročku²⁷ (AG 15; LG 35; AA 6) službu.

“Kako bi svetost vjernika laika i njihovo evangelizacijsko djelovanje bili uistinu sveobuhvatni i potpuni, vjernici se trebaju uvijek iznova preispitivati kome pripadaju. Krštenjem su postali dionicima Kristova tijela, kao što loze pripadaju trsu. Vjernici pripadaju Kristu i pozvani su ostati u Kristu, slično kao što On ostaje u svome Ocu (*Iv* 15, 1-4). Pripadništvo Sina Ocu u Duhu Svetome vjernicima treba služiti kao prototip, izvor i cilj. Upravo u tom zajedništvu sastoji se izvor poslanja i odgovornosti vjernika laika u Crkvi i svijetu.”²⁸

Konkretno službe koje vjernici laici mogu obavljati u trostrukoj službi Crkve (*tria munera*) jesu sljedeće:

- a) *Na području službe/zadaće upravljanja (munus regendi)*: laici mogu obavljati službu crkvenog sudca (kan. 1421); zatim službe koje zahtijevaju obavljanje izvršne vlasti: preslušatelj i bilježnik na crkvenom sudu (kan. 1428, § 2 i 1427, § 1), kancelar i bilježnik biskupske kurije (kan. 483, § 2), biskupijski ekonom (kan. 494, § 1), voditelj javnog vjerničkog društva (kan. 317); laici zatim mogu biti uzeti u službe koje ne zahtijevaju izvršavanje vlasti upravljanja: prisjednik ili sa-

tutti, quale luce del mondo e sale della terra, è inviato a tutto il mondo.” (LG 9). Se Cristo è stato inviato a tutto il mondo come sacerdote, re e profeta della nuova alleanza, il popolo da lui scelto come strumento per continuare la sua opera di salvezza, partecipa della sua missione sacerdotale, regale, e profetica.”

25 Usp. KKC, 908-913; kann. 129, § 2, 443, § 4, 463, §§ 1, 2, 511, 536, 517, § 2, 492, § 1, 536 i 1421, § 2.

26 Usp. KKC, 901-903; kann. 835, § 4 i 230, §§ 1, 3.

27 Usp. KKC, 904-907; Toma AKVINSKI, *Summa Theologiæ*, III, 71, 4, ad 3; kann. 774, 776, 780, 229, 823, § 1 i 212, § 3.

28 Nikola VRANJEŠ – Marko MIHAJIĆ, *Izazovi i perspektive djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj danas*, u: *Riječki teološki časopis*, 19 (2011.) 2, str. 439.

vjetnik sudcu (kan. 1424), promicatelj pravde i branitelj veze (kan. 1435); konačno, laici mogu biti i u službi koja može zahtijevati izvršavanje upravne vlasti: poslanik rimskog prvosvećenika (kan. 363, § 1); suradnja laika u pastoralnoj brizi za jednu župu (kan. 517, § 2).

- b) *Na području službe/zadaće posvećivanja (munus sanctificandi):* laici mogu biti postavljeni u stalne službe čitača i akolita (kan. 230, § 1); mogu zatim obavljati privremene ili prigodne službe (kan. 230, § 2): čitač, tumač, pjevač i druge službe; laici mogu biti uključeni i u izvanredne ili zamjenske službe (kan. 230, § 3): mogu predvoditi službu riječi (kann. 211, 759, 766 i 767, § 1), predslaviti službu riječi na nedjeljnim okupljanjima bez svećenika (kan. 1248, § 2), laik može potom biti izvanredni služitelj krštenja (kan. 861, § 2), izvanredni služitelj svete pričesti (kann. 907, 910, § 2 i 911, § 2), može dati potrebnu pomoć bolesnom svećeniku u slavljenju euharistijske žrtve (kan. 930, § 2), laik može biti služitelj izlaganja i pohranjivanja Presvetog Sakramenta, ali bez davanja blagoslova (kan. 943), može asistirati u ime Crkve sklapanju ženidbe (kan. 1112, § 1), laik može biti suradnik u pastoralu bolesnih vjernika te služitelj nekih blagoslovina (kann. 1168 i 1176, § 2).
- c) *Na području službe/zadaće naučavanja (munus docendi):* vjernici laici mogu biti nastavnici teoloških disciplina, sudjelovati u katehetskom poučavanju (kann. 774 i 776), mogu biti nastavnici vjerske pouke, laici imaju posebno mjesto u misijskoj djelatnosti Crkve, zatim je važna njihova aktivnost u sredstvima društvenog priopćavanja, laici mogu obavljati i službu ocjenitelja knjiga (kan. 830, § 1) te surađivati i imati suodgovornost u različitim crkvenim tijelima: na koncilima (kann. 339, § 2, i 443 § 3 3°, § 4, § 5), na sinodama (kann. 463, § 1 5°, § 2 i 466) te u biskupijskim i župnim vijećima (kann. 492, 512, 536 i 537).

3. Laici mogu surađivati (*cooperari possunt*) u vlasti upravljanja (kan. 129, § 2)

Promotrimo sada поближе naše temeljno pitanje: u kojem smislu i kako mogu vjernici laici surađivati u vlasti upravljanja, odnosno kakav je uopće njihov odnos prema vlasti upravljanja u Crkvi?

3. 1. Osobe sposobne za vlast upravljanja

Prema odredbi kan. 129, § 1²⁹ važećeg Zakonika, “za vlast upravljanja, koja u Crkvi opstoji po božanskom ustanovljenju sposobni su, prema odredbi pravnih propisa, oni koji su obilježeni svetim redom” (đakon, prezbiter i biskup). To potvrđuje kan. 274, § 1: “Samo klerici mogu dobiti službe za vršenje kojih se zahtijeva vlast reda ili vlast crkvenog upravljanja.”³⁰ Ovaj izričaj isključuje dakle sve one osobe koje nisu obilježene sakramentom svetog reda, ali u isto vrijeme doziva u svijest onaj zajednički temelj svim vjernicima, klericima i laicima, za obavljanje službi i zadaća u Crkvi, a to su sakramenti kršćanske inicijacije, ponajprije krštenje i potvrda.³¹

3. 2. Subjekti vlasti upravljanja (kan. 129, § 1)

Pravna norma iz kan. 129, § 1, koja kaže da su za vlast upravljanja sposobni, prema odredbi pravnih propisa, oni koji su obilježeni svetim redom, određuje subjekte vlasti upravljanja, a potvrdu nalazi u kan. 274, § 1, koji normira da samo klerici mogu obavljati službe za koje se zahtjeva vlast reda ili crkvenog upravljanja. Ovaj pravni izričaj može predstavljati isključivanje vjernika koji nemaju biljeg svetoga reda. ZKP-1917. pod pojmom *klerik* podrazumijevao je one koji su primili prvu tonsuru, odnosno niže redove do subđakonata,³²

29 Za komentar i tumačenje kan. 129, § 1 vidi: Francisco Javier URRUTIA S. J., *De normis generalibus C.I.C.*, editrice PUG, Roma, 1986. – 1987., str. 44-48; Francisco Javier URRUTIA S. J., *De normis generalibus, adnotationes in codicem: liber I.*, Tipografia PUG, Roma, 1983., str. 89.

30 Za komentar i tumačenje kan. 274, § 1 vidi: Josip ŠALKOVIĆ, *Obveze i prava vjernika laika* (kann. 224-231). Poslanje i djelovanje, *Studia Canonica Croatica*, sv. 2, Glas Koncila, Zagreb, 2009., str. 72.

31 Usp. Gianfranco GHIRLANDA, *Laico*, u: RAZNI AUTORI, *Nuovo dizionario di Diritto Canonico*, (Carlos Corral SALVADOR – Velasio De PAOLIS – Gianfranco GHIRLANDA ur.), Edizioni San Paolo Cinisello Balsamo (Milano), 1993., str. 612-619.

32 Usp. PAVAO VI., m. p. *Ministeria quædam* (15. 8. 1972.), u: AAS 64 (1972.), str. 529-534.

a prema sada važećem kanonskom pravu, to jest prema kan. 266, § 1 ZKP-1983. klerikom se postaje primanjem prvoga stupnja svetog reda, đakonata.

Kan. 129, § 1 potvrđuje da je vlast upravljanja ukorijenjena u vlasti *reda*, koji je temelj, ali ne u smislu da nosi, daje vlast upravljanja.³³ Zato su za tu vlast sposobni subjekti obilježeni svetim redom.

Svetim redom pravno su sposobni, i prema kan. 1024 valjano zaređeni, samo kršteni muškarci – *fizičke osobe* (đakon, prezbiter, biskup). Iz toga bi proizlazio zaključak da vlast upravljanja nije sposoban izvršavati onaj subjekt (fizička osoba) koji nije primio sveti red. Stupanj svetog reda određuje dakle hijerarhijski red triju subjekata vlasti upravljanja. Nisu dakle svi klerici sposobni biti subjektima u svim stupnjevima vlasti upravljanja koju oni primaju sa službom nego prema stupnju svetog reda i po pravnim odredbama ZKP-1983. kann. 150, 274, § 1 i 521, § 1.

Prema *kriteriju ustanovljenja*, razlikujemo stupnjeve vlasti upravljanja *božanskog* prava (rimski prvosvećenik (kan. 331) i zbor biskupa (kan. 336.), koji kao subjekti imaju vrhovnu vlast u Crkvi) i *crkvenog* ustanovljenja, čijim subjektima vlast upravljanja biva povjerena posredstvom službe za koju su pravno sposobni.

Temeljem kan. 129, § 1, i kan. 274, § 1, moglo bi se zaključiti kako laici nisu subjekti *pravno sposobni* izvršavati vlast upravljanja nego samo mogu surađivati (*cooperari possunt*) u toj vlasti.

Vidljiv je ponajprije problem u samom izričaju kanona ZKP-1983. koji pravne odredbe naizgled čini nedosljednima, a koje bi se možda mogle protumačiti i kao kontradiktorne. Sposobnost određene kategorije vjernika za obavljanje vlasti upravljanja možda se može pojasniti samim pojmom iz kan. 129, § 2 „u vršenju“ (*in exercitio*). Sudjelovanje Kristovih vjernika u trostrukoj službi Crkve ne mora odmah značiti i izvršno sudjelovanje (*participatio executiva*), u smislu *izvršenja*, nego sudjelovanje po odgovornosti i suradnji (*participatio responsabilitate et cooperatione*), što bi tada moglo označavati

³³ Usp. Josip ŠALKOVIĆ, Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231) Poslanje i djelovanje, str. 73.

aktivnu suradnju svih Kristovih vjernika,³⁴ bez hijerarhijske razlike, poštujući jednako svakoga prema njegovu položaju.

Treba dakle razlikovati *suradnju* u vlasti od *posjedovanja* vlasti. Stoga smo u naslovu ovoga rada i postavili pitanje: je li vjernici laici samo surađuju ili stvarno i imaju vlast upravljanja? Nije zato neobično da stručnjaci kanonskog prava isključenje laika kao subjekata vlasti upravljanja vide kao element koji “pomalo narušava i otvara pravna pitanja” prema kan. 129, § 2 koji općenito određuje: “U vršenju vlasti mogu, prema pravnoj odredbi, surađivati vjernici laici.”³⁵ Komentar iz talijanskoga *Codice di diritto Canonico commentato*³⁶ na kan. 129, § 1 izričito pak navodi da taj kanon isključuje *neklerike* iz vlasti upravljanja.

Na temelju toga nastaje velika rasprava na plenarnom skupu 1981. god. za reviziju novog Zakonika. Naime, na tom skupu nije bila prihvaćena ideja po kojoj bi saborski dokumenti poistovjetili zadaću/službu (*munus*) primljenu ređenjem sa svetom *vlašću*, negirajući istodobno mogućnost *nezaređenim* subjektima izvršavati vlast upravljanja u Crkvi. Kan. 129, § 2 jasno otvara ostalim (nezaređenim) vjernicima *mogućnost suradnje* u vlasti upravljanja, prema načinima određenim pravom. Nasuprot tome, odnosno suradnji vjernika laika u vlasti upravljanja, čini se da stoji slučaj predviđen u kan. 1421, § 2 koji predviđa mogućnost da vjernici laici, ako to dopusti biskupska konferencija, „budu biti postavljeni za suce“, a služba crkvenog sudca očito sa sobom nosi i odgovarajuću vlast kako bi se mogla primjereno izvršavati. U ovom drugom slučaju dakle ne radi se samo o suradnji laika u vlasti upravljanja nego o *stvarnom posjedovanju* vlasti vjernika laika postavljenoga u službu crkvenoga sudca. Temeljno je dakle pitanje: kako razriješiti tu kontradiktornost?

34 Usp. Gianfranco GHIRLANDA, Laico, u: RAZNI AUTORI, Nuovo dizionario di Diritto Canonico (Carlos Corral SALVADOR – Velasio De PAOLIS – Gianfranco GHIRLANDA, a cura di), Edizioni San Paolo Cinisello Balsamo (Milano), 1993., str. 614: “Infatti, riguarda i laici tutto ciò che viene stabilito relativamente ai doveri e diritti dei fedeli in genere, ai sacramenti, agli uffici ecclesiastici, alle strutture giurisdizionali della gerarchia, ai processi e ai ricorsi amministrativi.”

35 Usp. Josip ŠALKOVIĆ, Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231) Poslanje i djelovanje, Studia Canonica Croatica, Glas Koncila, Zagreb, 2009., str. 74.

36 Usp. Codice di Diritto canonico commentato, a cura della Redazione di Quaderni di diritto Ecclesiale, Ancora Editrice, s.r.l., 2001., str. 176.

Govoreći o subjektima u vlasti upravljanja, dobro je pogledati i paralelnu usporedbu kan. 129, §§ 1-2 ZKP-1983. s kan. 979, §§1-2 Zakonika kanona istočnih Crkava iz 1990. godine (dalje: ZKIC-1990.). Dok je naime kan. 979, § 1 ZKIC-1990. identičan kan. 129, § 1, u izričaju u § 2 nalazimo razliku, gdje stoji: „U vršenju vlasti upravljanja mogu, prema pravnoj odredbi, sudjelovati ostali vjernici.“³⁷ Vrijedi ovdje primijetiti zanimljivu činjenicu da se naime razlikuju prijevodi u ZKP-1983. i ZKIC-1990. za istovjetni izvorni latinski izraz „cooperari possunt“. Taj je izraz naime u ZKP-1983. preveden kao „mogu surađivati“, dok je taj isti latinski izraz u ZKIC-1990. preveden kao „mogu sudjelovati“. Možemo samo konstatirati da u konzultiranoj literaturi nismo mogli doći do nekoga suvislog razloga zašto se dva navedena prijevoda za isti latinski izraz razlikuju. Mogli bismo se ipak složiti s našim crkvenim pravnikom J. BRKANOM koji u svojoj knjizi o crkvenoj vlasti upravljanja kaže da „to ne odgovara niti smislu niti prijevodu“³⁸ (misli na prijevod „sudjelovati“ latinskog izraza „cooperari“ umjesto prijevoda „surađivati“ koji bolje odgovara izvornom latinskom tekstu).

Što se pak tiče crkvenih službi i zadaća, za koje su sposobni vjernici laici, kako bi bili stručnjaci i savjetnici crkvenim pastirima prema kan. 228, §§ 1-2, paralelnu kanonsku odredbu nalazimo u kan. 408, §§ 1-3 ZKIC-1990. koji glasi:

Kan. 408 – § 1. „Laici koji se odlikuju potrebnim znanjem, iskustvom i čestitošću prikladni su da se s njima kao stručnjacima ili savjetnicima crkvene vlasti savjetuju bilo kao pojedincima bilo kao članovima raznih vijeća ili skupština kao što su župne, eparhijske i patrijarhijske.

§ 2. Uz crkvene zadaće, za koje se laici primaju po općem pravu, mjerodavna vlast može ih primiti i za druge zadaće, izuzevši one koje traže sveti red ili koje krajevno pravo vlastite samosvojne Crkve izričito zabranjuje laicima.

37 Can. 979 – § 2. In exercitio potestatis regiminis ceteri christifideles ad normam iuris cooperari possunt.

38 Jure BRKAN, *Crkvena vlast upravljanja. Porijeklo, sposobnost, suradnja*, str. 80 (bilješka br. 102).

§ 3. Što se tiče vršenja crkvene zadaće laici su posve podložni crkvenoj vlasti.”

Laici prema kan. 408, § 3 ZKIC-1990. nemaju autonomiju ni manevarski prostor koji bi pitanje crkvene vlasti ostavio nerazjašnjenim. Nedvojbeno se tvrdi da je suradnja laika podložna crkvenoj vlasti. Čini nam se također važnim uočiti izraz „crkvene zadaće“ (*munera ecclesiastica*) kao mogućnost da se povjere vjernicima laicima u zakonodavstvu istočnih katoličkih Crkava.³⁹ U istom se smislu crkvenih *zadaća* govori i u sljedećem kan. 409.

3. 3. Vjernici laici mogu surađivati (kan. 129, § 2)

Kan. 129, § 2: “*In exercitio eiusdem potestatis, Christifideles laici ad normam iuris cooperari possunt.* U vršenju te vlasti mogu, prema pravnoj odredbi, surađivati vjernici laici.” Dobro je promotriti barem neke studijske komentare na ovu kanonsku normu koja je u središtu našeg promišljanja i studijske analize.⁴⁰

“Sav Božji narod sudjeluje u poslanju povjerenom Crkvi, bez posebne potrebe za poziv laicima (usp. raspravu o Katoličkoj akciji). Kršteni vjernici pozvani su da postanu suodgovornima na svim stupnjevima u pastoralnim vijećima, odborima i raznim aktivnostima (laikat, žene, rad, pomoć). Priznaju se prava svih kršćana; sloboda udruživanja i inicijativa; oblici sudjelovanja laika u liturgiji, u učiteljstvu, dušobrižništvu i crkvenoj vlasti (vijeća, tijela, suci i administratori).”⁴¹ Sadržaj kan. 129, § 2 predstavlja *novost* u crkve-

39 Donosimo zato i latinski tekst kan. 408, §§ 1-3 ZKIC-1990.: Can.408 – § 1. Habiles sunt laici debita scientia, experientia et honestate praestantes, ut tamquam periti aut consultores ab auctoritatibus ecclesiasticis audiantur sive singuli sive ut membra variorum consiliorum et conventuum, ut paroecialium, eparchialium, patriarchalium. § 2. Praeterquam ad munera ecclesiastica, ad quae laici iure communi admittuntur, ipsi ab auctoritate competenti ad alia quoque munera assumi possunt eis exceptis, quae ordinem sacrum requirunt vel quae iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris laicis expresse vetantur. § 3. Circa muneris ecclesiastici exercitium laici plene subduntur auctoritati ecclesiasticae.

40 Usp. *Commento al Codice di Diritto Canonico*, Libreria Editrice Vaticana, 2001., str. 79.

41 Usp. RAZNI AUTORI, *Il diritto nel mistero della Chiesa*, (Gruppo Italiano Docenti Diritto Canonico, a cura di), Introduzione I., Libreria Editrice della PUL, Roma, 1979.: “Tutto il popolo di Dio partecipa della missione affidata alla Chiesa, senza bisogno di speciale invito ai laici (cf. Il dibattito sulla Azione Cattolica). I battezzati sono esortati a diventare corresponsabili a tutti i livelli nei consigli pastorali, nei Comitati, nelle varie Opere (laicato; donne; lavoro; assistenza). Si riconoscono i diritti di tutti i cristiani; libertà di associazione e di iniziativa; forme di partecipazi-

nom zakonodavstvu. Temeljen je na mnogim izvorima od kojih kanonsko-pravne izvore crpi u dokumentima Drugog vatikanskog sabora (LG 33; AA 24). Naime, za razliku od ZKP-1983., ZKP-1917. u kan. 118 izričito je isključivao mogućnost laicima da u bilo kojem obliku obavljaju vlast upravljanja.⁴²

Kan 129, § 2 čini se kontradiktoran u odnosu na kann. 129, § 1 i 274, § 1, te otvara pitanja pravnim stručnjacima, stavljajući pred njih izazov pronalaženja pomirljivih tumačenja. Je li kan. 129, § 2 nespretno formuliran i/ili preširoko postavljen? Postavlja se pitanje: što izraz „sposobni“ (*habiles*) u pravnom smislu podrazumijeva, koliko širinu daje izraz „laici mogu surađivati“ (*laici cooperari possunt*)? Može li se iz kan. 129, § 2 zaključiti da laici ne posjeduju vlast upravljanja (*potestas regiminis*), ali mogu surađivati u zadacima, službama Crkve (*in muneribus cooperari possunt*), i to samo za one službe za čije se izvršavanje ne zahtijeva vlast svetoga reda?

Obavljanje vlasti upravljanja laika bilo je tako usko povezano i sa stavovima oko postanka i prenošenja *svete vlasti*. S tim u svezi postoje dvije teorije: sakramentalna i nesakramentalna.⁴³

Sakramentalna teorija znači da se *vlast (potestas)* prenosi preko sakramenta svetog reda i da kanonsko poslanje određuje konkretne modalitete izvršavanja te *vlasti*. Ova teorija primjenjuje se na ministerijalno svećeništvo, odnosno na status zaređenih vjernika. Svetim redom stječe se vlast u trostrukoj službi Crkve (*potestas in tria munera*). Sakramentalno poslanje utemeljeno u Kristu zadržava jedinstveno značenje *vlasti* koju je Krist predao apostolima da ostvare *kraljevstvo Božje*. Sakramentalno poslanje osigurava čuvanje pologa vjere (*depositum fidei*), te kriterije prenošenja, izvršavanja i nadzora *vlasti*.

Nesakramentalna teorija, utemeljena na sakramentu krštenja, odnosi se na *sve Kristove vjernike (Christifideles)*, koji participira-

one alla liturgia, al magistero, alla cura d'anima e al governo (consulte, organi collegiali, giudici e amministratori).”

42 Usp. ZKP-1917. kan. 118: “Soli clerici possunt potestatem sive ordinis sive iurisdictionis ecclesiasticæ et beneficia ac pensiones ecclesiasticas obtinere.”

43 Usp. Josip ŠALKOVIĆ, *Suradnja laika u vlasti upravljanja*, str. 1104; Andrea D'AURIA, *I laici nel munus regendi*, u: RAZNI AUTORI, *I laici nella ministerialità della Chiesa*, Quaderni della Mendola, (Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, a cura di), Milano, 2000., str. 157-160.

ju vlast u općem svećeništvu, *svatko prema sposobnosti i svojem položaju*.⁴⁴ Ova teorija dopušta prenošenje *vlasti* nesakramentalnim putem, to jest kanonskim poslanjem (*missio canonica*) koje onda i vjernike laike čini sposobnima biti *suradnicima svete vlasti (sacra potestas)*. Vjernici laici bi, prema sakramentalnoj teoriji, bili isključeni iz *vlasti* jer nisu obilježeni svetim redom (kan. 129, § 1). Ukoliko se uzmu u obzir kann. 129, § 2 i 1421, § 2, koji laicima priznaju i daju *sposobnost* izvršenja kanonskog poslanja (*missio canonica*), treba zaključiti da onda postoje i drugi putovi zadobivanja i izvršavanja vlasti upravljanja, osim sakramentalnim putem (ili možda paralelno s njim).

Ove dvije teorije, premda vrlo korisne za razumijevanje problematike, ipak nisu uspjele pronaći suglasnost (*consensus*) između *suradnje* i *posjedovanja* vlasti. Učiteljstvo nije iznjedrilo jasan i čvrst stav te je problem bio stavljen pred Povjerenstvo za obnovu Zakonika, koje je donijelo zbunjujuće zaključke i otvorilo prostor i jednom i drugom tumačenju u isto vrijeme (kann. 129, § 2, 1421, § 2 i 274).⁴⁵ Josip ŠALKOVIĆ u svojoj studiji o suradnji laika u vlasti upravljanja, kao pomoć pri razumijevanju ove problematike, donosi sljedeće tumačenje terminološke odrednice „mogu surađivati“ (*cooperari possunt*): “U prijevodu na hrvatski jezik prevoditelj je u prve izdanju *Zakonika* 1988. preveo paradigmu *cooperari possunt* s *mogu sudjelovati*, a u drugome izdanju 1996. s *mogu surađivati*. Termin *mogu sudjelovati* ima značenje koje upućuje na to da vjernici laici *imaju udjela* u vlasti upravljanja, tj. da je čak mogu dijeliti s onima koji su obilježeni svetim redom, što uvodi sumnju. Termin *mogu surađivati* je prihvatljiviji, ne uvodi toliku sumnju i treba ga iščitavati iz njegovoga značenja. *Cooperare* upravo znači 'djelovati zajedno s drugim'.⁴⁶ Julio García MARTÍN pak smatra da je sura-

44 Usp. KKC, 1268: “Krštenici tako postaju “živo kamenje” i ugrađuju se u “duhovni Dom za sveto svećenstvo” (1 Pt 2,5). Oni po krštenju imaju udjela u Kristovu svećeništvu, u njegovom proročkom i kraljevskom poslanju; oni su “rod izabrani, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod stečeni” da naviještaju “silna djela Onoga” koji ih “iz tame pozva k svojem divnom svijetlu” (1 Pt 2,9). Krštenje daje udioništvo u općem svećeništvu vjernika.”

45 Usp. Andrea D’AURIA, I laici nel munus regendi, u: RAZNI AUTORI, I laici nella ministerialità della Chiesa, Quaderni della Mendola, (Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico ur.), Milano, 2000., str. 157-160.

46 Josip ŠALKOVIĆ, Suradnja laika u vlasti upravljanja, str. 1082.

divanje u vlasti upravljanja vršenje iste vlasti s onim koji je ima i s kojim se surađuje.⁴⁷

Znanstveno tumačenje kan. 129, § 2 zaustavlja se najviše na paradigmi *cooperari possunt*. Ova se paradigma neprecizno prevodi i izaziva stoga nemale prijepore i nejasnoće.⁴⁸ Kanonsko-pravni izraz „mogu surađivati“ (*cooperari possunt*) upućuje na *mogućnost* suradnje, pa neki smatraju da mogućnost samim tim ne daje i pravo. J. BRKAN smatra da vlast upravljanja laici ne mogu obavljati sami bez klerika (*sine clericis*), nego uvijek s klericima (*cum clericis*).⁴⁹ Zato smatra da radi jasnoće paradigmu “*cooperari possunt*” treba povezati s izričajem „prema pravnoj odredbi“ (*ad normam iuris*) koji postavlja uvjet te suradnje, ali u isto vrijeme ostavlja previše prostora za različite interpretacije. U kan. 274, § 1 naime nalazimo odredbu da “samo klerici mogu dobiti službe za vršenje kojih se zahtijeva vlast reda ili vlast crkvenog upravljanja.”

No i kan. 274, § 1 ostavlja prostor za raspravu. Službe koje su vezane isključivo za sveti red mogu obavljati samo klerici, ali što je sa službama koje nisu vezane za sveti red? Laicima se u nekim slučajevima (npr. služba crkvenog sudca) može povjeriti vlast upravljanja ukoliko naime za pojedinu službu dobivaju kanonsko poslanje (*missio canonica*). Sakramentalni izvor i *prenošenje* vlasti (*potestas*) ima ontološki karakter jer klerici, koji su “nositelji” vlasti, vlast izvršavaju i posjeduju po sakramentu svetog reda. S druge je strane jasno da vjernici laici, koji nisu obilježeni svetim redom, ako i kada

47 Usp. Julio GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, str. 475.

48 Pojavljuje se na više mjesta u ZKP-u. Hrvatski je prijevod glagola *cooperor* u kan. 208 sudjelovati; u kann. 328, 652, § 4 i 759, navodi se termin *surađivati*. *Cooperor* može označavati nešto blizu vlasti upravljanja, ali i vlast upravljanja. Treba primijetiti da latinsko značenje specifične paradigme *cooperari possunt* doslovnim prijevodom označava *-su -rad*. Mogli bismo prevesti kao *-ko -rad*. Pomirbeno rješenje možda bi moglo pronaći svjetlo ako se paradigmi *cooperari possunt* pridoda ali na različit način koji bi tada učinio prijeko potrebnu razliku sakramentalnog i nesakramentalnog načina djelovanja. Glavni kriterij je ove rasprave nejasnoća između sakramentalnog i nesakramentalnog obavljanja vlasti. ZKP daje mogućnost surađivanja, to jest da *Christifideles* (koji se odnosi na sve krštene vjernike) „mogu surađivati“ u vlasti upravljanja. Kan. 1421, § 2 također kaže da laici mogu biti postavljeni za sudce. Doslovnim tumačenjem kanona tumači se da laici imaju vlast upravljanja. ZKP na dva mjesta (kann. 129, § 2 i 1421, § 2) izričito daje samo mogućnost koja se može, ali i ne mora ostvariti. Laik kao crkveni sudac ima vlast (sudjeluje u donošenju odluke, presude i daje svoj *votum*, ravnopravno s ostalim članovima sudskog vijeća koji su klerici), ali ipak ne može predsjedati sudskom vijeću nego samo biti njegov član.

49 Jure BRKAN, *Opće odredbe Zakonika kanonskog prava*, str. 250.

imaju vlast, to mogu imati samo po kanonskom poslanju i vezano uz točno određenu službu koja sa svoje strane zahtijeva i pretpostavlja izvršavanje vlasti. Dakle, slučajevi izvršavanja vlasti upravljanja od strane laika ne bi mogli biti pravo (*ius*) već nalog (*mandatum*), to jest poslanje povjereno od mjerodavne crkvene vlasti, koja je pak stvarni nositelj i izvršitelj vlasti upravljanja u Crkvi.

Tvrđnje kan. 129, § 1 i 274, § 1, ako se usporede s drugim odredbama ZKP-1983., ipak nisu apsolutne i isključive budući da mjerodavna crkvena vlast može dopustiti laicima da budu postavljeni u nekim službama i zadaćama koje podrazumijevaju obavljanje vlasti upravljanja, a koje službe i zadaće po sebi ne zahtijevaju sveti red.⁵⁰

3. 4. Vjernici laici mogu biti postavljeni za suce (kan. 1421, § 2)

Kan. 1421, § 2: “Biskupska konferencija može dopustiti da i laici budu postavljeni za suce, a od njih se, ako bude potrebno, jedan može uzeti da se sastavi sudsko vijeće.” Općenito je među crkvenim pravnicima prihvaćena teza da sudci laici imaju vlast upravljanja u tročlanom ili peteročlanom sudskom vijeću gdje imaju odlučujuću snagu glasa (*votuma*), kad se naime radi o omjeru npr. 2 : 1 ili 3 : 2.⁵¹ Ovo je dakle slučaj koji daje jasnoću s obzirom na vjernike laike u službi upravljanja (*munus regendi*), kad se može bez dvojbe konstatirati da vjernici laici zaista i obavljaju tu vlast upravljanja. Kod toga ipak valja primijetiti da kan. 1421, § 2, kao uostalom i kan. 129, § 2, daje *mogućnost* laicima *surađivati* u vlasti upravljanja ili *imati* vlast upravljanja.

Prema kan. 1421, § 2 vjernici laici *mogu* biti “postavljeni za suce”. Ipak, sudac pojedinac treba biti klerik te „može u svakom suđenju uzeti dvojicu prisjednika, klerike ili laike prokušana života, da mu budu savjetnici” (kan. 1424), a u pojedinim parnicama „gdje je to moguće, neka si uzme prisjednika i preslušatelja“ (kan. 1425, § 4).

50 Usp. Josip ŠALKOVIĆ, Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231), Poslanje i djelovanje, str. 78. Npr. laici mogu biti postavljeni za sudce (kan. 1421, § 2), za kancelara biskupijske kurije (kan. 482, § 1), za biskupijskog ekonomu (kan. 494, § 1).

51 Manuel J. ARROBA CONDE, Diritto processuale canonico (5a. Edizione), Roma, 2006., str. 203.

Sudac laik, prema kan. 1421, § 2, može biti jedan od tri ili pet članova koji tvore sudsko vijeće, ali ne može samostalno predsjedati sudskom vijeću ni samostalno donijeti pravovaljanu presudu (kan. 1426, § 2). Čini se da to daje za pravo onim autorima koji izričito tvrde da „vjernici laici ne mogu nikako samostalno, bez onih koji su obilježeni svetim redom odnosno, “posvećeni pastiri” (hijerarhija), vršiti službe i zadaće za koje su prikladni, prema pravnim propisima.”⁵²

Kanonske odredbe treba naime promatrati u njihovoj cjelini, a ne tek izdvojene, svaku za sebe, jer bismo tada bili u opasnosti da ne dođemo do pravog značenja. U tom bi se smislu moglo reći da kan. 1424 daje odgovor kan. 1421, § 2. Vjernici laici *sudjeluju* (ne samo da surađuju) u vlasti upravljanja snagom službe crkvenog sudca koju obavljaju, ali u izvršavanju vlasti u sudskom vijeću ipak nisu samostalni.

Smatramo i ovdje korisnim i informativnim pogledati paralelnu kanonsku odredbu o službi crkvenog sudca koja se može povjeriti vjernicima laicima u ZKIC-1990., to jest kan. 1087. Tu se naime predviđa da patrijarh može dopustiti da se „također i ostali vjernici imenuju sucima“, ali se prethodno o tome mora savjetovati sa Stalnom sinodom ili metropolitom koji predsjedava metropolijском Crkvom *sui iuris* (samosvojom), kao i s dvojicom eparhijalnih biskupa starijih po ređenju. Između tih „ostalih vjernika“ koji se imenuju sudcima, jedan se može uzeti da se sastavi vijeće, ali – i u ovome vidimo razliku od latinskog Zakonika – samo u stvarnoj potrebi (*suadente necessitate*), dok se u ostalim slučajevima treba uteći Apostolskoj Stolici da ona providi tu stvar.⁵³

52 Jure BRKAN, Obveze i prava vjernika laika, str. 93. Usp. Manuel J. ARROBA CONDE, Diritto processuale canonico, str. 209.

53 Izvorni latinski tekst glasi: Can. 1087 – § 2. „Patriarcha consulta Synodo permanenti vel Metropolitana, qui Ecclesiae metropolitanae sui iuris praest, consultis duobus Episcopis eparchialibus ordinatione episcopali senioribus permittere potest, ut etiam alii christifideles iudices nominentur, ex quibus suadente necessitate unus assumi potest ad collegium efformandum; in ceteris casibus hac in re adeatur Sedes Apostolica.”

4. Kann. 129, § 2 i 1421, § 2: problematika dosljednosti i sinteze

Američki komentar ZKP-1983. *New Commentary on the Code of Canon Law* (ed. John P. BEAL – James A. CORIDEN – Thomas J. GREEN) na kan. 129 donosi komentar da prvi paragraf kan. 129 pokušava odgovoriti na pitanje: tko može obavljati vlast upravljanja? *Komentar* potvrđuje da je ovo pitanje predmetom mnogih pravnih rasprava, ne samo u vrijeme reforme, po izlasku ZKP-1917., nego i poslije proglašenja novog ZKP-1983. Pitanje je fokusirano na laike i njihovo izvršavanje vlasti upravljanja. *Komentar* navodi potrebu svetog reda za vlast upravljanja i blisko se dotiče pitanja sposobnosti laika; mogu li oni dobiti službe za obavljanje “kojih se zahtijeva [...] vlast crkvenog upravljanja” (kan. 274, § 1)?

Rasprava je rezultirala dvjema pozicijama: rimskom i Münchenskom. Ove dvije pozicije mogu se razumjeti u svjetlu ZKP-1917. gdje stoji da jedino klerici mogu obavljati vlast upravljanja (ZKP-1917. kan. 118).

Rimska škola tvrdi da Drugi vatikanski sabor nije govorio o vlasti upravljanja već je odgovarao na pitanja o vlasti biskupâ i potvrdio jedinstvo svete vlasti episkopata. Ova škola donosi povijesne primjere koji svjedoče kako su vjernici laici obavljali vlast upravljanja i zaključuje da, zbog toga što Drugi vatikanski sabor nije htio prekinuti tradiciju, laici i danas mogu obavljati vlast upravljanja. Ova je škola po svojim stavovima pobornik tzv. *nesakramentalne* teorije.

Münchenska škola pak potvrđuje da je Sabor jasno odlučio o jedinstvu svete vlasti koja je nedjeljiva. Jedini izvor svete vlasti jest sveti red. Zbog toga laici ne mogu imati vlast upravljanja. Prema toj školi, Sabor je vratio jedinstvo vlasti reda i jurisdikcije. Tvrditi da laici mogu obavljati vlast upravljanja, tvrdi Münchenska škola, bilo bi u suprotnosti s naukom Sabora. Ova je dakle škola na strani *sakramentalne* teorije.

Ove pozicije predložile su promjenu ZKP-1983. kan. 129, § 2 u kojem bi “sudjelovati” zamijenili s “imati udjela”, što je bila Schema 80-ih godina prošlog stoljeća. Münchenska škola u toj promijeni vidi potvrdu da laici nemaju vlast upravljanja i time se ide u prilog

kan. 274, § 1 gdje stoji da samo klerici mogu dobiti službu za obavljanje od koje se zahtijeva vlast svetog reda i jurisdikcije.⁵⁴ Rimska škola, kako navodi *Komentar*, pod pojmom „suradnici“ (*cooperatores*) podrazumijeva pak *sudjelovanje*.

Tvrđnja da samo klerici mogu „vršiti” službu koja zahtijeva vlast reda ili jurisdikcije, interpretirana je u svjetlu teksta i konteksta koji podrazumijeva da je ta odredba uvjet prava i obveza klerika. Govoreći o vlasti upravljanja, Zakonik ne određuje, prema kan. 131, tko može biti delegiran: “§ 1. Redovita je vlast upravljanja ona koja je po samom pravu povezana s nekom službom; povjerena je ona koja se daje samoj osobi, ali ne po službi. § 2. Redovita vlast upravljanja može biti ili vlastita ili zamjenička. § 3. Tko tvrdi da mu je vlast povjerena, dužan je ovlaštenje dokazati.”

Prema *američkom komentaru*, neki smatraju da, otkad su laici sposobni za obavljanje vlasti upravljanja, biskupi imaju mogućnost delegirati i laike, dok drugi tu mogućnost opovrgavaju. Zaključujući ovu problematiku, *Komentar* kaže da je ovo pitanje, koje se tiče vlasti upravljanja laika, i dalje predmetom pravnih rasprava. Ipak, mnoge su službe otvorene da ih *mogu* obavljati vjernici laici, te navodi sljedeće primjere: “biskupijski ekonom (kan. 494), ekonom u crkvenim ustanovama (kan. 636), član biskupijskog ekonomskog vijeća (kan. 492), laik upravitelj župe (kan. 527, § 2), upravitelj crkvenim dobrima (kan. 1279), sudac (kan. 1421, § 2), preslušatelj (kan. 1428), promicatelj pravde (kan. 1435) i branitelj veze (kan. 1435).”⁵⁵

Američki komentar na kan. 1421, § 2 iznosi da ZKP-1917. u kan. 1574 laicima nije dopuštao obavljati službu crkvenog sudca, temeljeći se pritom na zajedničkom uvjerenju da jurisdikciju mogu izvršavati jedino nositelji svetog reda. Poslije Drugog vatikanskog sabora proširio se interes da se i laicima dopusti obavljanje služ-

54 Usp. *New Commentary on The Code of Canon Law*, ed. John. P. BEAL – James A. CORIDEN – Thomas J. GREEN, USA, 2000., str. 184-185: “The laity, however, have no right to such an office and therefore no obligation to exercise it.”

55 *New Commentary on The Code of Canon Law*, 184-185. Vidi poglavlje 3.2. i 3.6.1.; “finance officer of a diocese (c. 494) and of a religious institute (c. 636), member of a diocesan finance council (c. 492), lay person in charge of a parish (c. 527, § 2), administrator of ecclesiastical goods (c. 1279), judge (c. 1421, § 2), auditor (c. 1428), promotor of justice (c. 1435), and defender of the bond (c. 1435).

be sudca. Godine 1971. ap. pismo *Causas matrimoniales*⁵⁶ laicima, samo muškarcima, dopušta sudačku službu, što je 1976. i 1980. integrirano u nacрте postupovnog prava. Naposljetku, ZKP-1983., u suglasju s odlukom članova Komisije 1981. da se ukloni diskriminirajuća zabrana, dopušta da kvalificirani laici obaju spolova mogu biti imenovani sudcima. U *Komentar*u se navodi da se za raspravu o sudcima vidi komentare na kan. 129, 228, § 1 i 274, § 1.⁵⁷ ZKP-1917. je u kan. 1574 zabilježio da su crkveni sudci obavljali *povjerenu* im vlast. Aktualni ZKP izbacio je tu primjedbu, i u skladu s odredbama prema kan. 131, § 1 vrijedi da je redovita vlast upravljanja ona koja je po samom pravu povezana s nekom službom, a povjerena je ona koja se daje samoj osobi, ali ne po službi. Kanoni 1420, § 4, 1421, § 3 i 1435 određuju da obnašatelji sudskih službi trebaju za to imati prikladno obrazovanje u kojem trebaju steći akademske stupnjeve magistra ili doktora u kanonsko-pravnoj znanosti. U biskupijama gdje nema dovoljnog broja pravnika s potrebnim akademskim stupnjevima, *Apostolska signatura* voljna je dati oprost (*dispensa*), dok se ne organizira cjelovit stručni tim, da *kvalificirani* ljudi koji nemaju akademski stupanj magistra ili doktora obavljaju sudske funkcije. Kan. 1421 poziva se na autoritet biskupske konferencije koji laicima *može* dopustiti da ih se imenuje sudcima. Budući da biskupske konferencije nisu dio hijerarhijskog reda u *istočnim katoličkim Crkvama*, usporedni kanon ZKIC (kan 1087, § 2) upotrebljava različit sustav odobravanja dozvola. ZKIC-1990., kan. 1087, § 2 glasi: "Patrijarh, pošto se posavjetuje sa Stalnom sinodom, ili metropolit koji je na čelu metropolitske samosvojne Crkve, pošto se posavjetuje s dvojicom eparhijskih biskupa starijih po biskupskom ređenju, može dopustiti da i drugi vjernici budu imenovani za suce, a od njih se, ako

56 Usp. PAVAO VI., Apostolsko pismo *Causas matrimoniales*, (28. 03. 1971).

57 Neki izvori navedeni u New Commentary on The Code of Canon Law, edited by John. P. BEAL, James A. CORIDEN, Thomas J. GREEN, USA, 2000., 1624.; usp. James PROVOST, Participation of the Laity in the Governance of the Church, in: *Studia Canonica* 17 (1983.) 417-448; i John P. BEAL, The Exercise of the Power of Governance by Lay People: The State of the Question, in: *The Jurist* 55 (1995.) 1-92.

bude potrebno, jedan može uzeti da se sastavi zborni sud; u ostalim slučajevima neka se u toj stvari uteče Apostolskoj Stolici.”⁵⁸

Ovome bi se mogla pridodati i odredba kan. 149, § 1 koji tvrdi: *tko god se promiče u crkvenu službu*, „mora biti u crkvenom zajedništvu i sposoban, to jest mora imati one osobine koje se za dotičnu službu zahtijevaju općim ili krajevnim pravom ili odredbom utemeljenja“. To vrijedi za sve vjernike, bilo klerike bilo laike.

Možemo dakle sa sigurnošću utvrditi da vjernici laici „mogu surađivati“ u vlasti upravljanja (kan. 129, § 2), ali da vjernici laici također mogu biti postavljeni u službu crkvenog sudca (kan. 1421, § 2), što pak pretpostavlja ne samo suradnju nego sudjelovanje u vlasti upravljanja, konkretno u sudskoj vlasti. Svakako se treba i u jednom i u drugom slučaju držati pravila koje kaže da se bilo suradnja bilo sudjelovanje odnosi samo na one službe koje ne zahtijevaju sveti red. Ipak, i kada obavljaju službu crkvenoga sudca, vjernici laici ne mogu samostalno donijeti odluku, presudu (laik ne može biti sudac pojedinac nego samo član vijeća), niti laici mogu predsjedati sudskim vijećem. Unatoč tome, glas (*votum*) suca laika sasvim je ravnopravan ostalim članovima sudskog vijeća (klericima) te može, ako je slučaj, imati i odlučujuću snagu, ali samo u sudskom vijeću.⁵⁹

Upravo je zbog tog slučaja i otvorena pravna rasprava o dosljednosti kanonskih odredbi u novom ZKP-1983., a time i u novom kanonskom sustavu Crkve. Ne čini se da je do danas ta rasprava zaključena, a – kako smo vidjeli – ona je u prijašnjim vremenima potaknula dvije teorije i dvije škole, koje zauzimaju različite pozicije. Nama se ipak ne čine te pozicije apsolutno nepomirljivima jer imaju zajedničke točke. Naime, rješenju je – čini se – najbliža ona pozicija koja tvrdi da Drugi vatikanski koncil nije u ovoj stvari htio promijeniti tisućljetnu tradiciju Crkve nego je samo potaknuo promišljanje o dvostrukom prenošenju svete vlasti (*sacra potestas*): putem sakramenta (*ordo*) s jedne strane i putem kanonskog poslanja (*missio*

58 New Commentary on The Code of Canon Law, ed. John. P. BEAL – James A. CORIDEN – Thomas J. GREEN, USA, 2000., str. 1625.

59 Usp. Manuel J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, str. 203. Ovo se, naime, tiče sudskog vijeća od 3 člana ili 5 članova, od kojih je jedan laik. On ima jednaku snagu votuma kao i ostali zaređeni članovi sudskog vijeća. U slučaju ništavosti ženidbe, prevagu u omjeru 2 : 1, ili 3 : 2, odlučuje upravo votum sudca laika.

canonica) s druge strane.⁶⁰ Ako bismo prihvatili tu poziciju, onda bismo imali ključ za rješenje nedosljednosti u Zakoniku: s jedne strane postoje klerici koji imaju vlast koja se prenosi sakramentom sv. reda, ali s druge su strane laici kojima može biti prenesena vlast putem kanonskog poslanja (*missio canonica*), kao što i samim klericima za neke službe nije dostatan samo sakrament sv. reda nego im je k tome potrebno i kanonsko poslanje (ovlaštenje Crkve) da tu službu, povezanu s vlašću, mogu valjano i dopušteno obavljati.⁶¹

Zaključak

Tema "Laici u vlasti upravljanja" izazovna je jer se temelji na samo dvama kanonima ZKP-1983., odnosno paragrafima (kan. 129, § 2 i kan. 1421, § 2) koji čine stup čitave ove rasprave. Kan. 129, § 2 temelji se na apost. pobudnici Ivana Pavla II. *Kristovi vjernici laici (Christifideles laici, 30. 12. 1988.)*, br. 23, koja naglašava da sposobnost laika za izvršavanje vlasti počiva na udioništvu vjernika u Kristovu misijskom poslanju, koje oni (vjernici laici) imaju po sakramentima krštenja i potvrde.⁶² Temeljno pitanje koje se, međutim, provlači u dosadašnjim raspravama jest: imaju li vjernici laici vlast upravljanja ili nemaju? Ako uzmemo u obzir kan. 1421, § 2, onda je

60 Usp. Adriano CELEGHIN, *Sacra potestas: quaestio post conciliaris*, u: *Periodica*, 74 (1985.), str. 165-225. Navodi autore koji podržavaju ovu tezu *dvostrukog* prenošenja crkvene vlasti na tragu koncilskog pojma *sacra potestas*: Beyer, Müller, Ghirlanda. Ima i onih autora koji su već u prvom tisućljeću Crkve pronašli temelje i praksu dvostrukog obavljanja vlasti: vlast reda (*potestas ordinis*) i vlast jurisdikcije (*potestas jurisdictionis*). Prva bi imala izvor u sakramentu sv. reda, a druga u kanonskom poslanju (*missio canonica*) koje je povezano sa službom. Usp. Alfonso STICKLER, *La bipartición de la potestad eclesiástica en su perspectiva histórica*, u: *Ius canonicum*, 15 (1975.), str. 45-75.

61 U ZKP-1983. imamo za to potvrdu i primjer u kanonskoj odredbi o služitelju sakramenta pomirenja (na području posvetiteljske službe – *munus sanctificandi*) u kan. 966 koji glasi: „§ 1. Za valjano odrješenje od grijeha traži se da služitelj, osim vlasti reda, ima i ovlast vršiti je nad vjernicima kojima podjeljuje odrješenje; § 2. Svećenik može dobiti tu ovlast bilo po samom pravu bilo po dopuštenju koje mjerodavna vlast daje prema odredbi kan. 969. Također, na području trostruke službe (*tria munera*), župnik dobiva službu i s njom povezanu redovitu vlast upravljanja u župi od trenutka kanonskog preuzimanja u posjed župe, prema kan. 527, § 1: 'Onaj koji je promaknut da vodi pastoralnu brigu za župu, dobiva službu i obvezan ju je obavljati od trenutka kad je preuzme.' Kanonskim preuzimanjem u posjed župe se aktivira njegovo kanonsko poslanje (*missio canonica*) prema povjerenju mu zajednici vjernika kojima postaje pastir, župnik.“

62 Usp. Gianfranco GHIRLANDA, *Laico*, u: RAZNI AUTORI, *Nuovo dizionario di Diritto Canonico* (Carlos Corral SALVADOR – Velasio De PAOLIS – Gianfranco GHIRLANDA, a cura di), Edizioni San Paolo Cinisello Balsamo (Milano), 1993., str. 617.

jasno da vjernici laici imaju tu vlast kada obavljaju službu crkvenog sudca. S druge strane, kan. 129, § 2 govori da vjernici laici mogu *surađivati*, a ne kaže da mogu *imati* vlast upravljanja ili da mogu *sudjelovati* u vlasti upravljanja. Ipak, kako smo vidjeli, laici mogu obavljati sve crkvene službe koje ne zahtijevaju biljeg svetog reda. Ako je uz neku crkvenu službu povezana i odgovarajuća vlast, kao što je to upravo slučaj s crkvenim sudcem, tada laici kojima se kanonski povjerava takva služba povezana s vlašću (u smislu kann. 146-156), u obavljanju te službe izvršavaju i vlast koja odgovara toj službi. Kan 1421, § 2 laicima tako omogućava da budu postavljeni za sudce, odnosno da se uzmu u sudsko vijeće. Dok naime savjetodavni glas laika u raznim crkvenim vijećima pomaže u upravljanju materijalnim i duhovnim dobrima Crkve, dotle laici imaju *odlučujućí* glas u svojstvu sudca u sudskom vijeću, i tu je važna razlika koju treba uočiti.

Možemo dakle u zaključku utvrditi da laici doista ne samo *surađuju* nego i punopravno *sudjeluju* u vlasti upravljanja (*munus regendi*). Pravno pitanje vlasti upravljanja ostat će ipak otvoreno dokle god se ne odrede jasniji kriteriji koji će odrediti što uopće znači vlast upravljanja u Crkvi, što znači „sveta vlast“ (*potestas sacra*), s obzirom na sveti red i laički status. Sakramentalni biljeg svetog reda vezivno je tkivo Crkve s Kristom. Crkvom dakle upravlja i vodi je Kristov Duh preko onih koji su obilježeni svetim redom, ali u otvorenoj suradnji i suodgovornosti s vjernicima laicima. Ne treba naime ni u jednom trenutku zaboraviti da, osim ministerijalnog svećeništva, u Crkvi postoji i opće krsno svećeništvo svih Kristovih vjernika, klerika i laika. Isto tako, valja uvijek imati na pameti da sveta vlast (*potestas sacra*) u Crkvi dolazi isključivo od Isusa Krista, ali da se može prenositi na dva načina: *sakramentalnim* putem (ređenjem) i *nesakramentalnim* putem (kanonskim poslanjem) koje u ime Krista i njegovom jedinom vlašću daje Crkva. Tu vidimo i pronalazimo stvarnu mogućnost susreta i sinteze kan. 129, § 2 i kan. 1421, § 2 (ali i onih kanonskih odredbi koje govore o službama koje zahtijevaju obavljanje izvršne vlasti, a te službe mogu obavljati i laici; među tima je osobito znakovita služba biskupijskog ekonoma, prema kan. 494, § 1, i služba ekonoma redovničke ustanove, prema kan. 636).

THE LAY FAITHFUL IN THE EXERCISE OF POWER OF GOVERNANCE: COLLABORATION OR COOPERATION

Summary

In this unsolved issue of the Canon law, the basic juridical question could be expressed in this way: do the lay faithful possess the ecclesiastical power of governance, or they can only participate in it? The discussion is motivated by two paragraphs of the current Canon Law. The first one deals with the possibility of collaboration of the lay faithful in the exercise of the power of governance (can. 129, § 2). The other one refers to the possibility for lay faithful to be appointed for ecclesiastical judges (can. 1421, § 2), which is linked to exercise of the power of governance. Is the Canon law incoherent, or a synthesis is possible? The authors following the inductive method firstly explain the power of governance in the Church, then the status of the lay faithful, and their general rights and duties in the Church. Then the authors analyze the canons 129, § 2 and 1421, § 2, giving particular attention to the sources that influenced the formulation of these canons. Finally, they present the theories of the Roman and the Munich school, the sacramental and the non sacramental theory, regarding the sources and transmission of the sacred power (*sacra potestas*) in the Church. The possible solution and synthesis are found in the double source and the double tradition of the one and only Christ's power in the Church, by the sacrament of Holy Orders, and the canonical mission (*missio canonica*) in the name of the Church.

Key words: the power of governance, lay faithful, collaboration, participation, the sacred power (*sacra potestas*), the sacrament of Holy Orders, canonical mission (*missio canonica*).

